

SISÄASIAINMINISTERIÖ
10. 09. 2009
INRIKESMINISTERIET**Sisäasiainministeriölle**

Pyydettyinä lausuntonaan hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta Väestöliitto ry esittää kunnioittaen seuraavaa:

Väestöliitto ei osallistu suoraan kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien, ihmiskaupan uhrien tai ilman huoltajaa maahan tulleiden alaikäisten vastaanottoon eikä heidän suojeluunsa tai toimentulonsa turvaamiseen. Keskitymme siksi lausunnossamme niihin lakiehdotuksen kohtiin, joiden näemme suoraan vaikuttavan lain piiriin kuuluvien henkilöiden hyvinvointiin ja/tai kotoutumiseen. Nostamme myös esiin eräitä viranomaisten ja kolmannen sektorin toiminnan edistämiseen liittyviä näkökohtia.

Haluamme ensiksi painottaa, että edellä luetellut lain soveltamispiiriin kuuluvat henkilöt ovat vaikean elämäntilanteensa vuoksi aina hyvin haavoittuvassa asemassa siitä huolimatta, ovatko he oikeutettuja kansainväliseen suojeluun vai eivät. Hyvä ja inhimillinen sekä yksityis- ja perhe-elämää kunnioittava vastaanotto luo luottamuksen ilmapiiriin, joka auttaa myöhemmissä viranomaiskontakteissa ja edistää kotoutumista, jos oleskelulupa myönnetään. Hyvä vastaanotto on todennäköisesti siten pitkällä tähtäyksellä myös kustannustehokasta.

1 § Lain tarkoitus

Esityksen uuden ja täsmällisemmän lain tavoitteena on kansainvälistä suojelua hakevien entistä suurempi yhdenvertaisuus, mitä pidämme kannatettavana tavoitteena. Tällöin on kuitenkin tärkeää, ettei yhdenmukaisuutta toteuteta pienimmän yhteisen nimittäjän eli alimman palvelutason mukaan. Lakimuutoksen tarkoitus ei saa olla ns. signaalivaikutuksen hakeminen, kuten ehdotuksessa mainitaan (s. 35). Vaikka on tärkeää, että vastaanottojärjestelmän resurssit kohdistuvat niihin turvapaikanhakijoihin, jotka turvapaikkaa ja suojelua todella tarvitsevat, lain tärkein tehtävä on

kuitenkin 1 §:n mukaisesti '... turvata ... toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ...'. Ihmisarvoinen kohtelu on ensiarvoisen tärkeää silloin, kun ihmiset ovat psyykkisesti äärimmäisen rasittavassa ja stressaavassa elämäntilanteessa, ja sen tulee siksi heijastua kaikessa lain soveltamisessa.

Mielestämme on tärkeää, että lain hengen mukainen lähestymistapa, jossa keskeisenä on hakijoiden iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvien erityistarpeiden jatkuva huomioiminen heijastuu lain kaikissa pykälissä ja perusteluissa.

Vaikka vastaanotto ja kotoutumien liittyvät toisiinsa pidämme hyvänä sitä, että kotoutumislaki erotetaan vastaanottolaista. Vastaanottoon liittyvien säännösten tarkentaminen, selkeyttäminen ja ajanmukaistaminen on mielestämme selvästi tarpeellista.

3 § Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kehittäminen

Jotta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä tulisi toimiva, olisi kiinnitettävä erityistä huomiota ihmiskaupan uhrien saavuttamiseen ja tunnistamiseen. Väestöliiton mielestä on kyseenalaista, voidaanko ihmiskaupan uhrien auttamisessa rajoittaa vain vastaanottokeskuksen uhrille järjestämiin palveluihin ja tukitoimiin. Epäilemme, etteivät vastaanottokeskukset pysty yksin tavoittamaan uhreja riittävän kattavasti. Siksi lain määritelmää pitää mielestämme laajentaa kattamaan myös muita mahdollisia toimijoita, jotka voivat näkyvällä tiedotuksella ja käytännön työssä saavuttaa ihmiskaupan uhreja ja ohjata vastaanottokeskusten palveluihin.

Ehdotamme, että 3 §:n perusteluja muutetaan seuraavasti: ” Ihmiskaupan uhrin auttamisella vastaanottokeskuksen ihmiskaupan uhrille järjestämiä palveluja ja tukitoimia *sekä muiden mahdollisten tahojen toimintaa, joiden tavoitteena on ihmiskaupan uhrien tunnistaminen, uhreille tiedottaminen heidän oikeuksistaan, sekä ohjaaminen vastaanottokeskuksen palveluihin.* ”

5 § Lain soveltaminen alaikäisiin, 6 § Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa oleviin ja 16 § Ilman huoltajaa olevan alaikäisen majoitus

Ehdotus painottaa mielestämme aivan oikein alaikäisiä koskevien asioiden kiireellistä käsittelyä. Alaikäisiä ja erityisesti ilman huoltajaa tulleita lapsia koskevien asioiden käsittelyn kiireellisyysperiaatteeseen tulisi kuitenkin lastensuojelulain tapaan säätää sitovia määräaikoja.

Väestöliiton näkemyksen mukaan lain 5 §, 6 § ja 16 § ovat ristiriidassa keskenään.

Esityksen mukaan 16- ja 17-vuotiaita voitaisiin majoittaa ryhmäkotien sijasta kustannustehokkaampiin tukiasuntoihin, joiden kustannustehokkuus tulee siitä, että tukiasuntolat ovat suurempia yksiköitä, joissa on vähemmän henkilökuntaa kuin ryhmäkodeissa.

Mainitussa iässä olevat ovat fyysisen ja psyykkisen kehityksen kannalta erityisen haastavassa elämänvaiheessa. Ammatin ja elinkeinon saaminen, sukukypsyys saavuttaminen, itsenäistymisen paineet ja uusien ystävyssuhteiden saaminen sekä

uuden kielen opetteleminen yhdistettynä elämään ilman vanhempien tai muiden aikuisten ohjausta vieraassa ympäristössä luovat suuria haasteita, jotka voivat johtaa myös syrjäytymiskehitykseen. On selvää, että 40 nuoren asuttaminen yhteen rakennukseen pienen aikuismäärän tukemana ei voi tuottaa hyviä seurauksia. Tällaiset järjestelyt saavat aikaan ja ylläpitävät negatiivisia käsityksiä turvapaikanhakijoista yleensäkin.

Lainmuutoksen takana näyttääkin olevan lapsen edun sijasta kustannustehokkuus eivätkä lastensuojelulain säädökset ja lapsen etu siten mielestämme toteudu tukiasuntojen resursoinnissa, jos lakiesitys hyväksytään tällaisena. Lain tulee mielestämme jatkossakin huomioida kaikki alle 18-vuotiaat lastensuojelulain mukaisesti. Jos tukiasuntolamallia halutaan jatkaa, tulee tarkkaan määritellä lastensuojelulain säädökset huomioiden henkilöresurssit, jotka tukiasuntoloissa on nuorten tukena. Tukiasuntoloihin majoittaminen tulisi olla lyhytaikainen poikkeusjärjestely vain silloin, kun maahan tulee yllättäen suuria määriä nuoria.

10 a § Ulkomaalaisen säilöönoton järjestäminen

Ilman huoltajaa tai perheen kanssa tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita ei Väestöliiton mielestä tulisi missään tilanteessa ottaa säilöön, sillä oleskelu rikoksista tuomittujen tai epäiltyjen kanssa ei ole lapsen edun mukaista. Säilöönottoyksiköissä lapsilla ei myöskään ole mahdollisuutta koulunkäyntiin eikä normaaliin ulkoiluun, mikä voi vaarantaa lapsen tasapainoisen kehityksen.

25 § Työ- ja opintotoiminta

Tukiasuntoloissa asuville ilman huoltajaa oleville nuorille tulisi järjestää täysipäiväisesti suomenkielen ja muuta opetusta, sillä säännöllisen päivärhythmin ja mielekkään tekemisen puute lisää mahdollista ongelmakäyttäytymistä ja vaikeuttaa kotoutumista. Tällaisen hyvinvointia ylläpitävän ja kuntouttavan toiminnan järjestäminen liittyy aiemmin mainittuun huoleemme tukiasuntojen resursoinnista.

22 § Terveystuotopalvelut

Kansainvälistä suojelua tarvitsevien lasten ja nuorten haavoittuvainen asema ilmenee usein psyykkisenä pahoinvointina. Mielenterveyspalveluiden ja terapian tarjonta ei nykyisellään vastaa tarvetta. Ehdotamme siksi lisättäväksi lain perusteluihin, että lasten ja erityisesti ilman huoltajaa olevien lasten vastaanoton järjestämisessä kiinnitetään erityistä huomiota lapsen mielenterveyteen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Hyvinvointia voi tukea myös aikuisten läsnäolo ja päivänkulkua jäsentävä mielekäs toiminta. Tällaista tukea voivat tarjota myös kolmannen sektorin toimijat yhteistyössä ryhmäkotien, tukiasuntoloiden ja vastaanottokeskusten kanssa. Vakaviin psyykkisiin häiriöihin tulisi olla tarjolla säännöllistä ja riittävän pitkäkestoista terapiaa.

35 § Edustajan määrääminen, 36 § Edustajan kelpoisuus ja 41 § Vastaanoton asiakasrekisteri ja edustajarekisteri

Pidämme myönteisenä lain muuttamista siten, että kaikille ilman huoltajaa tulleille alaikäisille määrätään viivytyksettä edustaja. Tärkeitä lisäyksiä lakiin ovat myös

edustajaksi valittavan rikosrekisterin tarkistaminen sekä esitys edustajarekisterin perustamisesta.

Edustajan tulee voida keskittyä lapsen edun toteutumiseen ja lapsen asioiden hoitoon ilman kaksoisroolia tai eturistiriitoja. Siksi emme näe perusteltuna sitä että kunnan virkamies tai työntekijä, kunnan virkaholhooja tai sosiaalityöntekijä voisivat toimia edustajana.

37 § Edustajan tehtävät

Väestöliitto ehdottaa muutettavaksi lain perusteluihin (s. 61), että lapsen edustajan tulisi aina osallistua turvapaikkapuhutteluun, eikä vain 'mahdollisuuksien mukaan', kuten tekstissä nyt mainitaan. Turvapaikkapuhuttelu on lapsen edun toteutumisen kannalta erittäin tärkeä tilaisuus ja siksi on välttämätöntä, että edustaja on paikalla.

Lasten ja nuorten mahdollisuus koulunkäyntiin on tärkeä osa hyvää vastaanottoa. Koulu antaa psyykkistä hyvinvointia ylläpitävät rakenteet arkeen, joka monien kohdalla on täynnä muita epävarmuuksia. Väestöliitto pitää tärkeänä, että kansainvälistä suojelua hakevilla tai tilapäistä suojelua saavilla lapsilla on tässä laissa määritelty oikeus koulunkäyntiin.

Lakiesityksessä todetaan, ettei kunnilla olisi velvollisuutta järjestää opetusta kansainvälistä suojelua hakeville oppivelvollisuusikäisille. Väestöliitto katsoo tämän olevan perustuslain vastainen menettely, sillä perustuslain 16 § mukaan *jokaisella* on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perustuslaki ei rajoita oikeutta perusopetukseen kansalaisuuden, pysyvän oleskelun tms. perusteella.

Lakiesityksen yleisperusteluissa mainitaan, että harkinta ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten vastaanoton siirtämisestä sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle ja lastensuojelun puolelle jää erillisen hankkeen selvitettäväksi. Väestöliitto haluaa kiirehtiä tämän hankkeen aikaansaamista ja tuo mielellään asiantuntemuksensa tähän työskentelyyn. On tärkeää, että myös ilman huoltajaa tulleita lapsia ja nuoria itseään kuullaan tässä ja muissa heitä koskevien toimenpiteiden kehittämistyössä.

Samoin Ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyvä auttamisjärjestelmän kehittämistä tullaan selvittämään erillisessä hankkeessa. Koska Väestöliitto on aloittanut erikielillä toimivan FINFO-neuvontapalvelun, joka voisi toimia myös ihmiskaupan uhrien saavuttamiseen, tunnistamiseen ja vastaanottojärjestelmään ohjaavana palveluna, toivomme voivamme osallistua myös tämän hankkeen toimintaan.

Helsinki 11.8.2010

VÄESTÖLIITTO RY

Helena Hiila
toimitusjohtaja

Arto Nikkarinen
lakimies